

Med zgodnje astronomke v zgodovini znanosti prištevamo tudi drugo ženo slavnega poljskega astronoma in dolgoletnega župana mesta Gdansk, Jana Hevelija (1611–1687). Bila je zelo izobražena. Astronomije pa ni študirala na univerzi. Vse potrebno v zvezi s takratnim astronomskim raziskovanjem jo je naučil njen mož. O njej pišem tu zato, da prikažem, kaj vse je neka žena sposobna narediti za svojega moža. Pa tudi zato, ker je Jan Hevelij moj zelo priljubljeni lik nekega astronoma.

Hevelijeva žena Elizabetha

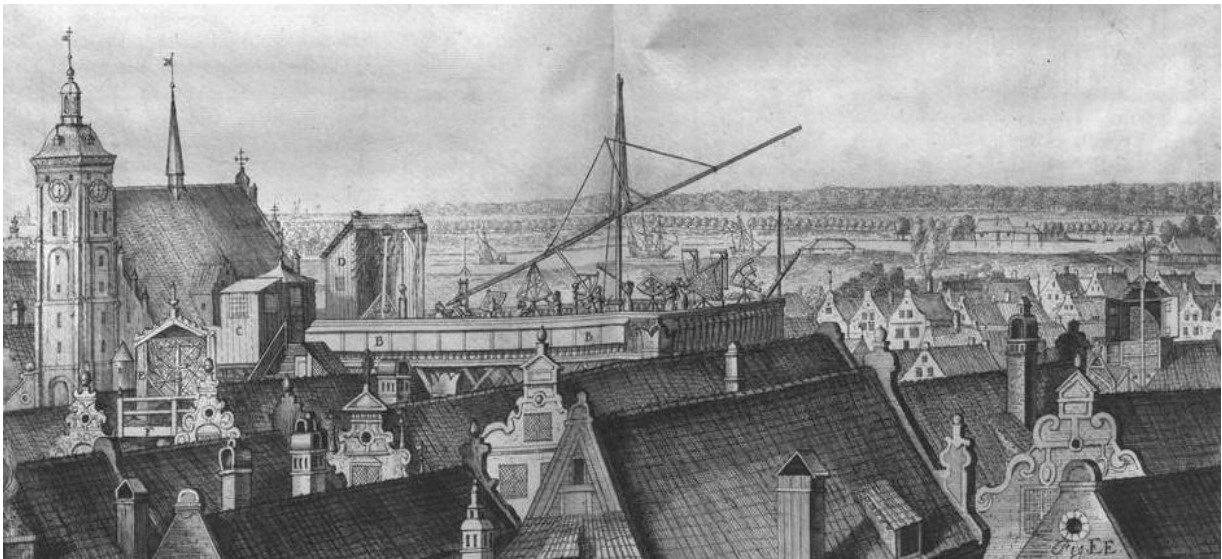
Po številnih študijskih potovanjih po Evropi se je Hevelij naposled vrnil domov v Gdansk (1634), da pomaga pri vodenju družinske pivovarne. Leta 1636 se je oženil z dve leti mlajšo Katharino Rebeschke, hčerjo bogatega meščana Gdanska. Katharina je opravljala večino administrativnega dela v zvezi s pivovarno, tako da se je Hevelij lahko posvečal astronomskim opazovanjem, brušenju leč za daljnogleda, konstruiranju astronomskih opazovalnih naprav, izdelavi kvadrantov, sekstantov in drugih inštrumentov za odlično opremljeno zvezdarno, ki jo je začel graditi leta 1641. Postavil jo je na strehi svoje hiše sredi Gdanska. Vrsto let je tam opravljal različna opazovanja. Leta 1670 pa je zvezdarna pogorela, kar je Hevelija zelo potrlo in je zagotovo vzrok za njegovo prezgodnjo smrt.

Elisabetha Hevelius (1647–1693) pri opazovanju z doma narejenim sekstantom (del obširne gravure). Slika je s spleta.

Leta 1649 je Heveliju umrl oče in podedoval je pivovarno. Kljub temu astronomije ni zanemaril. Leta 1662 mu je umrla še žena. Naslednje leto se je ponovno poročil, in sicer z Elisabetho Koopmann (Kaufmann), šestnajstletno hčerko bogatega gdanskega trgovca. Razlika v letih je bila kar 36. V nasprotju z njegovo prvo ženo, se je Elisabetha živo zanimala za astronomijo, tako glede opazovanj kot tudi računanj. Zelo sta se razumela. S prvo ženo ni imel otrok, z drugo pa sina in tri hčere. Sin je umrl pri enem letu, hčere pa so se vse poročile in vse imele otroke.

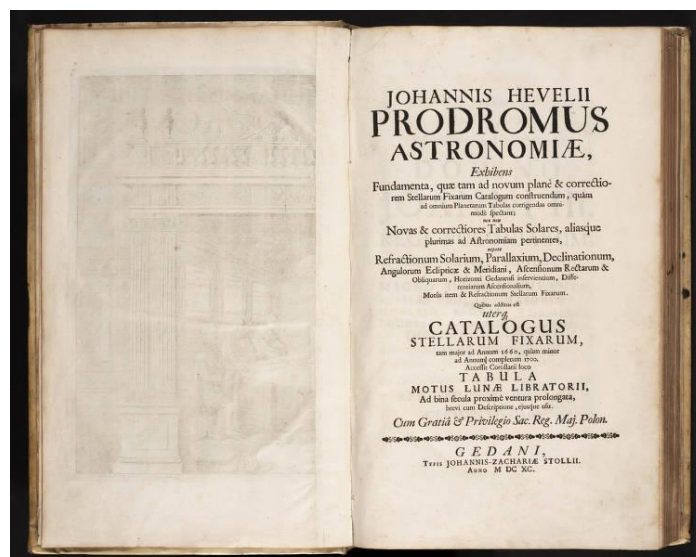
V začetku novembra leta 1686 je Hevelij nevarno zbolel. Moral je iti v bolnico. Dvanajst tednov pozneje je umrl prav na svoj rojstni dan 28. 1. 1687. To pa ni bil konec njegovih prispevkov astronomiji, za kar je poskrbela vdova.

Hevelijeva zvezdarna v Gdansku. *Slika je s spleta.*

* * *

Elisabetha mu je veliko pomagala pri opazovanjih na zvezdarni, računanju, urejanju zapisov itn. vse do njegove smrti. Po njegovi smrti pa je dokončno uredila in objavila njegovo glavno delo, ki je izšlo pod naslovom *Prodromus Astronomiae* (Astronomski napovednik) leta 1690 v Gdansku. Gre za zvezdni katalog, ki vsebuje lege in druge podatke za 1564 zvezd, razporejenih v ozvezdijih. Nekaj ozvezdij je "naredil" tudi sam. V enem je ovekovečil svoj najljubši opazovalni inštrument – sekstant, v drugem pa poljskega kralja, ki je takrat vladal.

Naslovna stran glavnega Hevelijevega dela *Prodromus Astronomiae*, obsežnega zvezdnega kataloga, ki sta ga začela z ženo sestavljati skupaj, ko je bil Hevelij še živ, dokončno pa ga je uredila Elisabetha sama in ga izdala tri leta po moževi smrti v Gdansku. Slika je s spleta.

To obsežno Hevelijevo delo sestoji iz treh ločenih kosov: uvoda – označenega kot *Prodromus*, zvezdnega kataloga – imenovanega *Catalogus Stellarum Fixarum* in atlasa ozvezdij – posebej dodanega in imenovanega *Firmamentum Sobiescianum**, sive *Uranographia* (*Zvezdno nebo Sobieskega* ali *Uranografija*).

Elisabetha je bila doma priučena in izurjena astronomka, svojemu možu najboljša prijateljica in seveda pomočnica. To je bila ženska, ki je ogromno naredila za svojega moža še za življenja, še več pa po njegovi smrti, ko je njegovo delo plemenito popularizirala. Ima največje zasluge, da je *Uranografija* zagledala luč sveta in da so prekrasne slike ozvezdij, ki so bile izdelane v Gdansku, obletele širni svet in pri ljudeh ostale zapisane kot nepozabne umetnine, ki jih je kdaj koli narisal kak astronom. Tako se je Elisabetha s svojimi dejanji trajno zapisala v zgodovino astronomije.

* Jan Sobieski III (1629–1696), poljski kralj (1696–1704), ki mu je delo posvečeno, je bil Elisabethin in Janov sodobnik. Leta 1683 je porazil Turke v bitki pri Dunaju. Zato je bil splošno spoštovan in izredno čaščen kralj. Kot zgodovinsko osebnost ga je Hevelij ovekovečil v ozvezdju. V *Uranografiji* je namreč ozvezdje, posvečeno kralju – tj. Ščit Sobieskega, ki ga je 'naredil' Hevelij in se je ohranilo do danes. Zdaj se imenuje Ščit.